

Píše Adéla Rossípalová

(E*forum, 25. 04. 2018)

Hans Natonek, spisovatel původem z Prahy, platil ve Výmarské republice až do svého propuštění z časopisu *Neue Leipziger Zeitung* po Hitlerově nástupu k moci za renomovaného romanopisce, redaktora a fejetonistu. Když pak ale coby žid odešel do pražského exilu, ztratil nejen svou nově nabytou vlast, v níž žil od roku 1913, ale také své čtenáře, ke kterým až do své smrti v americkém exilu už nikdy nenašel cestu.

Po sbírkách článků, které v minulých letech vydala publicistka Steffi Böttgerová (*Im Geräusch der Zeit. Gesammelte Publizistik 1914-1933* [V šumu času. Sebraná publicistika z let 1914-1933] [2006] a *Letzter Tag in Europa. Publizistik von 1933-1963* [Poslední den v Evropě. Publicistika z let 1933-1963] [2013]) a po její biografii o Natonkovi (*Für immer fremd. Das Leben des jüdischen Schriftstellers Hans Natonek* [Navždy cizí. Život židovského spisovatele Hanse Natonka] [2013], všechny vyšly v lipském nakladatelství Lehmann) byla osobnosti Hanse Natonka věnována v roce 2016 další publikace, jež vznikla v rámci mezinárodního studentského projektu mezi Univerzitou v Lipsku a Karlovou univerzitou v Praze. Vydavatelky Viera Glosíková (vedoucí Katedry germanistiky na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze), Sina Meißgeierová (novinářka na volné noze) a Ilse Nagelschmidová (profesorka germanistické literární vědy v Lipsku) publikaci nadepsaly **„Ich träumte: ich saß in der Schule der Emigranten...“ Der jüdische Schriftsteller und Journalist Hans Natonek aus Prag [„Zdalo se mi, že sedím v emigrantské škole...“ židovský spisovatel a novinář Hans Natonek z Prahy]**, což ale může být zavádějící. Kniha vydaná v berlínském nakladatelství Frank & Timme se totiž ve zhruba dvaceti příspěvcích zabývá vedle Natonkova životopisu téměř výlučně jedním jeho dílem, a sice jeho autobiografickým románem *Die Straße des Verrats* [Ulice zrady] (publikovaným až roku 1982 Wolfgangem U. Schüttem), přičemž je jeho ostatním dílům kromě pár fejetonů sotva věnována pozornost.

Publikace je účelně, i když ne zcela přehledně, rozčleněna do tematických sekcí, ve kterých je postupně probíráno Natonkovo zařazení v literárním světě a jeho nejdůležitější životní fáze (Praha coby rodiště, Německo, Praha coby místo exilu, Amerika). Potom jsou analyzována a se skutečností porovnávána ústřední témata/motivy/koncepty/aspekty románu (fikční a autorský koncept, autobiografie, zrada, vina a odpuštění, analýza postav, „bytí židem“, antisemitismus a vlast). Mladí vědci tak zkoušejí představit širší veřejnosti nejen téměř zapomenutou osobnost Hanse Natonka, ale jejich záměrem je také vytvořit na základě románu *Straße des Verrats* zevrubný průzkum a solidní portrét meziválečných let. Změna společenských mocenských vztahů po Hitlerově získání moci v roce 1933 je ukázána na manželství

židovského publicisty Petera Nymana, který svou manželku podvádí s židovkou, a jeho německé choti Margaret, jejíž smýšlení se čím dál více přiklání k národnímu socialismu. Manželský konflikt je trefně interpretován „jako mikroznázornění světového dění“ (s. 118), čímž je celá epocha prezentována jako doba determinovaná nejistotou, strachem ze ztráty a vztahy sestávajícími ze směsi lásky a nenávisti jak k zemi, tak i k druhému a sobě samému. V analýze hrají závažnou roli motiv viny a topos oběti, přičemž se Peter Nyman projevuje jako viník, respektive slaboch: „Nyman se stává symptomem své doby“ (s. 112). Kvůli své neschopnosti rozhodnout se mezi židovkou Ruth a manželkou Margaret, tedy mezi židovstvím a exilem na jedné straně a němečtím a rodinou na té druhé, nedokáže totiž celou situaci vyřešit. Pocity zrady a nejistoty tu jsou interpretovány jako pro epochu typické. Kromě toho jsou analyzovány s tím spojené motivy vlasti a její ztráty, které obvykle nechybějí v žádné publikaci o exilových autorech. Proto je také v tomto sborníku zmíněn tak často citovaný esej Jeana Améryho *Wieviel Heimat braucht der Mensch?* [Kolik vlasti člověk potřebuje?], a je potvrzeno, že také Natonek stejně jako jeho autobiografický hlavní hrdina Peter Nyman byli ztrátou bezpečí/vlasti silně ovlivněni, neboť, jak říká nadpis jedné kapitoly: „Vlast je konstrukt zaručující bezpečí“ (s. 197). Tato kapitola nicméně opakuje mnoho informací o Natonkově životě, jež už byly popsány v předchozích kapitolách.

Nepopiratelnou předností publikace je, že se zabývá tematikou německy psané literatury v Čechách, respektive Pražské německé literatury, protože ta se na katedrách germanistiky v Německu vyučuje jen na okraji. Vyčerpávající analýza románu *Die Straße des Verrats* a poukázání na paralely s Natonkovým životem garantují dobré pochopení epochy na konci Výmarské republiky a národního socialismu po Hitlerově nástupu k moci. V úvodu slíbenou detailní charakteristiku celé dějinné epochy, jež je na základě Natonkova osudu a jeho časového románu precizně vylíčena, lze považovat za povedenou a za přínos knihy. Celkově ale sborník občas vzbuzuje dojem, že je učebnicí, respektive cvičebnicí pro studenty, v níž si na jednom specifickém, omezeném předmětu mohli ozkoušet své interpretační schopnosti a vypravěčsko-analytické znalosti (z Genettova *Die Erzählung* [Vyprávění] a Martínezova a Scheffelova *Einführung in die Erzähltheorie* [Úvod do teorie vyprávění]). Vysvětlují se literární a sociologické základní pojmy (fejeton, asimilace) a citují se teoretické úvody (např. *Theorie literatury pro učitele* od Josefa Peterky a *Theorien der Macht. Zur Einführung* [Teorie moci. Na úvod] od Andrese Anterse), což podporuje tezi, že se publikace blíží spíše učebnici pro studenty literatury. Literárněvědný užitek takové analýzy jediného díla ale zůstává omezený.

Co do přesnosti prezentovaných informací je v několika příspěvcích uvedeno rozdílné datum Natonkova vynuceného přestěhování se do Prahy – na některých místech je to správný rok 1934, na jiných ale nesprávně 1933 (viz příspěvky Polcarové, Richterové a Ohlshausenové). Také jako data vzniku románu jsou jednou uvedeny roky 1933–1939 (Richterová a Ohlshausenová), podruhé správně 1935–1938 (Volfová). V jednotlivých článcích, povětšinou v jejich úvodech, se často opakují základní informace o románu nebo autorovi, což může být při čtení matoucí. Většinou je to ale nevyhnutelné,

protože na ně ve všech případech navazují další vysvětlení. Kromě toho se čtenář setká s menšími stylistickými a gramatickými chybami, nepřesnostmi v citacích (uvozovky jsou psány jednou před, podruhé po interpunkčním znaménku; některé tituly, jež jsou v následujících statích nově zmíněny, jsou někdy v poznámce pod čarou citovány plně, jindy zkráceny; na některých místech začínají poznámky pod čarou „ibidem“ bez uvedení jména autora/názvu atd.) nebo s chybějícími jmény (příspěvek *Hinführung* [Motiv], s. 193).

Jednotlivé kapitoly publikace navíc bohužel nejsou číslovány a mohly by být poskládány smysluplnějším způsobem. Mimo jiné by tak nemusely být články od Hofmannové a Heidelové probírány odděleně, ale v jedné společné podkapitole, nebo podobně by mohly první biografické kapitoly tvořit oddělenou jednotku. Žádoucí by byl přehled použité literatury a krátké biografie jednotlivých autorů na konci sborníku, aby čtenář mohl získat přehled o použitých titulech a příspěvatelích. Časová tabulka na konci publikace poskytuje dobrý přehled o životě Hanse Natonka.

I přes některé nedostatky je nutno vyzdvihnout celkový přínos publikace. Způsobem, který osloví, odkrývá dnes znovu populárnějšího spisovatele Hanse Natonka spolu s jeho publicistickými pracemi coby nadaného romanopisce a ukazuje na jeho příkladu obtížnou situaci, v níž se židovští autoři během národního socialismu a v exilu nacházeli. Studenti prokazují velmi dobré naratologické, literárně-analytické a jazykové znalosti, což dokazuje, že se německo-český projekt povedl.

Přeložila Petra Grycová

Viera Glosíková / Sina Meißgeier / Ilse Nagelschmidt (Hrsg.): *„Ich träumte: ich saß in der Schule der Emigranten...“ Der jüdische Schriftsteller und Journalist Hans Natonek aus Prag*. Berlin: [Literaturwissenschaft, sv. 61] Frank & Timme Verlag, 2016, 232 s.

www.ipsl.cz